

Valsts galvojums var izrādīties slazds kreditējošai bankai

Mārtiņš Tarlaps,

Zvērinātu advokātu biroja „*Raidla Lejiņš & Norcous*” jurists

Pieņemts uzskatīt, ka valsts dots galvojums būtiski samazina aizdevēja riskus, ļaujot aizņēmējam salīdzinoši vieglāk un lētāk saņemt aizdevumu.

Tātad aizņēmējs, par kura saistībām galvojusi valsts, iegūst priekšrocības salīdzinājumā ar saviem konkurentiem, un ir pamats runāt par valsts atbalsta piešķiršanu šādam aizņēmējam. Taču ir gadījumi, kad valsts galvojums var tikt uzskatīts par valsts atbalstu arī aizdevējam, kurš šādos gadījumos var nonākt sarežģītā situācijā.

Ja tiktu konstatēts, ka ekonomisku labumu no valsts dota galvojuma gūst ne vien aizņēmējs, bet arī kreditors, un galvojuma došana nav saskaņota ar Eiropas Komisiju (EK), tad tiesa galvojuma līgumu starp valsti un aizdevēju varētu atzīt par spēkā neesošu. Civillikuma 1415. pants nosaka, ka pretēji likumam noslēgts darījums nav spēkā. Ja valsts ir galvojusi par kāda uzņēmuma saistībām, nesaskaņojot to ar EK, tad ir pārkāpts likums – Eiropas Savienības tiesībās noteiktais valsts atbalsta piešķiršanas aizliegums.

EK ir identificējusi vismaz divus gadījumus, kad no valsts galvojuma labumu gūst arī aizdevējs. Aizdevējs saņem valsts atbalstu, ja galvojums tiek dots par jau izsniegtu aizdevumu un aizdevuma noteikumi un nosacījumi (piemēram, procentu apmērs, atmaksas termiņi u.c.) pēc galvojuma saņemšanas paliek nemainīgi. Tas tādēļ, ka EK uzskata valsts galvojumu par papildus nodrošinājumu aizdevējam. **Jo mazāki aizdevēja riski, jo aizņēmējam labvēlīgākiem vajadzētu būt aizdevuma noteikumiem. Ja pēc valsts galvojuma saņemšanas šie noteikumi nemainās, tad jāsecina, ka aizdevējs saņem attiecīgajam riska līmenim neatbilstošu atlīdzību.**

Otrs gadījums, kad aizdevējs gūst labumu, pateicoties valsts galvojumam, ir parādu pārstrukturēšana tā, ka iepriekš ņemta kredīta, par kuru valsts nebija galvojusi, atmaksai izmanto tās pašas kredītiestādes dotu aizdevumu, kam saņemts valsts galvojums. Tas nozīmē, ka kredītiestāde pirms termiņa atgūst aizdoto naudu un izsniedz jaunu aizdevumu, kurš no risku viedokļa ir aizdevējam daudz labvēlīgāks un līdz ar to arī izmaksā mazāk.

Ja tiesa vai EK secinātu, ka valsts ir piešķirusi nelikumīgu atbalstu kredītiestādei, galvojot par kāda kredītiestādes klienta parādsaistībām, tad dalībvalstij atbalsta sniegšana būtu nekavējoties jāpārtrauc. Atbalsta pārtraukšanai šādā gadījumā vajadzētu izpausties kā tiesas lēmumam par galvojuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu. Papildus tiesai būtu jāaprēķina un jāuzliek par pienākumu bankai atmaksāt visus tos labumus, ko tā saņēmusi valsts dota galvojuma rezultātā, pie tam aprēķinot šādām summām arī likumiskos procentus.

Banku situāciju sarežģī tas, ka šādos gadījumos tās savai aizstāvībai nevarēs atsaukties uz tiesiskās palāvības principu. Proti, kad valsts galvo par kādas privātpersonas saistībām, bankai ir jāizvērtē, vai līdz ar šādu galvojumu tā saņems valsts atbalstu, kā arī jāpārbauda, vai valsts šo atbalsta pasākumu ir saskaņojusi ar EK. Valsts atbalsta tiesībās darbojas princips, ka valsts atbalsta saņēmējam jābūt pietiekami rūpīgam un zinošam, lai spētu identificēt tam piešķirto valsts atbalstu un pārliecinātos par tā piešķiršanas tiesiskumu.

Ir iespējams, ka nākotnē banku pienākums būs izvērtēt, vai aizdevums, par kuru galvojumu dod valsts, nav saistīts ar prettiesiska valsts atbalsta piešķiršanu attiecīgajam aizņēmējam. Līdz šim ES Tiesa nav skaidri pateikusi, vai aizdevējam nelabvēlīgas sekas iestājas arī tad, kad valsts atbalsta saņēmējs ir tikai aizņēmējs nevis pats kreditors. Ja ES Tiesa ies radikālāko ceļu, tad bankām būs jābūt divtik uzmanīgām, piešķirot aizdevumu, par kuru galvojumu dod valsts. Proti, bankām pirms aizdevuma izsniegšanas būs jānoskaidro, vai galvojums par attiecīgā aizņēmēja saistībām ir pienācīgi saskaņots ar EK kā valsts atbalsta pasākums šim aizņēmējam. Var izveidoties situācija, kad galvojuma līgums tiek atzīts par spēkā neesošu pat tad, ja aizdevējs pats ar šī līguma noslēgšanu nav saņēmis valsts atbalstu.

Bankām nevajadzētu zaudēt modrību situācijās, kad valsts (tāpat kā pašvaldība vai arī valsts/pašvaldības uzņēmums) galvo par kādas privātpersonas saistībām. Šādos gadījumos rūpīgi jāvērtē, vai galvojums atbilst valsts atbalsta pazīmēm. Ja tā ir, tad jāpārliecinās, ka šis atbalsts ir pienācīgi saskaņots. Pretējā gadījumā bankai var rasties ievērojami zaudējumi, jo galvojuma līgums nebūs izpildāms un nelikumīgais atbalsts būs jāatmaksā.